

УДК 78.034(477.51)

КУЛЬТУРОТВОРЧИСТЬ ТАНЦЮВАЛЬНИХ КОЛЕКТИВІВ НІЖИНА: РЕГІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ

Кавунник О.А.

Ніжинський державний класичний університет імені Миколи Гоголя

У статті аргументовано актуальність регіонального контексту досліджень хореографічного мистецтва на прикладі Ніжина як культурного соціо-локусу Чернігівщини Лівобережної України. Проаналізовано форми культуротворчості танцювальних колективів міста (концерти, конкурси, фестивалі, гастролі, освіта, наукова праця) та виокремлено їх значення у збереженні національних традицій, популяризації сучасних жанрів хореографічного мистецтва України.

Ключові слова: музична регіоналістика, Ніжин, соціо-локус, хореографія, культуротворчість.

Постановка проблеми. На зламі ХХ – ХХІ століть важливу складову національної культури України становить хореографічне мистецтво. Потужна панорама міжнародних, всеукраїнських, регіональних (обласних, міських) фестивалів, конкурсів, мистецьких акцій за участю значної кількості професійних й новостворених аматорських, самодіяльних, професійних танцювальних колективів регіонів України зумовлює важливість розвитку хореографічного мистецтва як одного з пріоритетних напрямів національної культури. У теоретичній площині творчість танцівників крізь триаду освіта – навчання – виховання посідає важливе місце як засіб патріотичного виховання молоді, форма збереження засобами хореографії традицій народних обрядів українців. У практичній площині нині спостерігається культурно-мистецький злет хореографії, яка захоплює школярів, студентську молодь, інші верстви населення можливістю пізнати мистецтво танцю як засобу самовираження емоцій пластикою й рухами тіла, мімікою, жестами, що сприяють самовдосконаленню, збагаченню внутрішньої культури, розвитку почуттів комунікативності, толерантності особи. Хореографічне мистецтво на зламі ХХ – ХХІ ст. має потенції художньо-естетичного, національно-патріотичного виховання, чому сприяють телебачення (нові шоу-програми), інтернет-мережі, діяльність освітніх закладів музично-естетичної підготовки I-IV рівнів акредитації.

Актуальність їх дослідження безперечна, оскільки практичний матеріал, представлений значною кількістю реалізованих представниками хореографії форм, як-от: концерти, міжнародні, всеукраїнські, регіональні, міські конкурси й фестивалі, гастролі в Україні, країнах близького, дальнього зарубіжжя містить важливу інформаційну наповненість фактами, результатами, відгуками, публікаціями про форми, чисельність, репертуар, творчі досягнення. Набутий досвід танцівників-аматорів, професіоналів різновікових колективів (дитячих, дорослих, молодіжних), різножанрових за типом виконання (народних, академічних,

класичних), за стильовою специфікою (контемп, демі-класік, breakdance), за кількістю учасників (ансамбль, тріо, дует, соло) потребує системно-комплексного аналізу, методів досліджень, які не тільки сфокусують загальнонаціональну, регіональну проблематику хореографічного мистецтва України. Вони ствердять вагому культуротворчу місію балетмейстерів, танцівників у популяризації жанру, розвитку культурного діалогу України з країнами Європи, світу. Їх творчість, здобутки стануть важливим підґрунтям для регіональних досліджень в галузях культури, видів мистецтв, що обумовлене нинішніми суспільно-політичними умовами демократизації і гуманізації суспільних відносин в Україні, можливістю міст, селищ кожного регіону на основі загальнодержавної програми відроджувати мистецькі традиції минулого. Регіональний контекст, в основі якого пізнання конкретики фактологічного матеріалу місцевості, сприятиме розкриттю власної історико-культурної цінності митців конкретного регіону, міста-локусу, а не підганятиметься під загальноприйнятну схему. Регіональний напрям досліджень, об'єктом якого є мистецьке життя малого міста (селища), привертає увагу науковців-філософів, культурологів, музикознавців, соціологів, фольклористів самобутніми проявами в ньому народної і професійної творчості, що органічно і згармонізовано вписуються у загальнонаціональний простір України.

Метою статті є показ творчості хореографічних колективів Ніжина Чернігівщини в регіональному контексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі наукових досліджень з проблематики хореографічного мистецтва відбувається процес її становлення. Об'єктивними причинами цьому є суспільно-політичне життя України. Втім, на часі потреба активізації наукової діяльності вчених-мистецтвознавців щодо відродження національних мистецьких надбань в царині хореографії, дослідження якої в період радянської доби не проводилися, імена талановитих митців-танцівників, забутих

Павла Вірського, Василя Верховинця несправедливо замовчені. На зламі ХХ – ХХІ століть їх творчість стала джерелом для наукових досліджень, в ряду яких на сучасному етапі праці А. І. Гуменюка (1), Ю. О. Станішевського (4). Слід виокремити й регіональний контекст досліджень О. М. Пархоменка (3), О. А. Кавунник (2).

Приклад результативності наукових та практичних форм розвитку хореографічного мистецтва становить культуротворчість танцівників, колективів Ніжина минулого та сьогодення. Їх пізнання розкриває низку цікавих фактів щодо становлення хореографії в Україні. Як гіпотезу, посилену аргументами, як-от діяльність з 1955 р. ансамблю танцю «Поліська веселка» стверджуємо, що Ніжин має право претендувати на пальму першості в збереженні й розвитку традицій мистецтва хореографії. Так, у 1972 році, на три роки раніше від відкриття кафедри хореографії в Київському Інституті культури і мистецтв ім. Корнійчука, в стінах Училища культури і мистецтв Ніжина була відкрита спеціалізація «хореографія», а 1990-го року на факультеті культури і мистецтв Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя були затверджені спеціалізація «хореографія» та спеціальність «вчитель танців й музики».

Виклад основного матеріалу. В розкритті особливостей розвитку хореографічного мистецтва у великих та малих містах України доцільно звернутися до засад музичної регіоналістики як пріоритетного напрямку вітчизняного музикознавства, що знаходиться на перетині історії музики, музичної культурології, етномистецтвознавства. Основа її наукової концепції стає своєрідним аналогом у вивченні форм, властивостей мистецтва хореографії, її смислової спорідненості з музикою в контексті ознак національного менталітету у великих, малих містах України. Об'єднуючим фактором є й спільна мистецтвознавча та освітня проблематика, розвиток умінь, навичок, виконавських традицій та новацій в дитячих, молодіжних, професійних й аматорських хореографічних колективах. У свою чергу, активізація наукової та практичної діяльності митців-хореографів (балетмейстерів-постановників, виконавців) сприятиме розкриттю музичного процесу в селищах, середніх, малих містах України [своєрідних соціо-локусах (В. Кузик)].

У контексті багатовекторних напрямків регіональних досліджень виокремимо музичне краєзнавство, сутність якого полягає у визначенні й підкресленні особливостей обраного об'єкту (міста, селища), його індивідуально окресленого мистецького абрису, який вирізняється із загалу як у хронологічно-історичному плані, так і в культурно-соціальних аспектах. Зрештою, діяльність митців кожного такого міста як культурного соціо-локусу слід

розглядати як культуротворчість – прояв суспільно-культурної самореалізації особистості.

Музично-хореографічна творчість Ніжина в історії та сучасності відображає загальну логіку історичної еволюції української хореографічної культури з її поступовим зародженням протягом у ХІХ ст., досягненням певної зрілості професіоналізму наприкінці ХІХ – поч. ХХ ст., виходу різних сфер української хореографії на якісно нові рівні в другій пол. ХХ – поч. ХХІ ст.

В ряду перших прикладів існування в Ніжині хореографічного мистецтва показові факти 1920-х років про артистку балету Київських театрів О. Леаль. Вона керувала в народному театрі Ніжина секцією балету (пластика, мімопластика, ритмічна гімнастика, танці), з аматорами студії цукрового заводу селища Носівка організувала балетний спектакль. У 1955 р. в Ніжині розпочала діяльність перший професійний хореограф Ольга Олександрівна Ревун. Вона стала засновницею ансамблю народного танцю «Поліська веселка» при міському Будинку культури, чим дала гарний старт розвитку в місті різножанрових форм хореографії, підготувала ряд талановитих танцівників, які продовжили справу своєї наставниці-педагога. Це подружжя Анатолій та Людмила Боригіни, Любові та Віктора Скрипників, Тетяна Проніна, Людмила Бородуліна, Микола Марченко, Марія Ляпіна, Валерій Кирилук – викладачі хореографії Ніжинського училища культури і мистецтв (далі НУКіМ) ім. М. Заньковецької, заслужений працівник культури України Галина Тимошенко, Завдяки їм та їх наступникам, особі Ганні Серяковій, Олександрю Пархоменко, Ірини Мірошник, Вікторії Вишневі, Оксані Лисиці, Ользі Даценко в музичному середовищі Ніжина на зламі століть створено соціокультурні умови для розвитку різних типів хореографічного виконавства: дитячого, дорослого, аматорського, професійного.

Кожен з них у Ніжині сприяв сутності тріади *освіта – навчання – виховання*, у 1960-1980-х рр. формуванню потужного потенціалу педагогів старшої, середньої, молодшої генерації в закладах освіти: в НУКіМ ім. М. Заньковецької та школі мистецтв; на факультеті культури і мистецтв НДУ ім. М. Гоголя; хореографічній школі; танцювальних гуртках закладів культури міста, як-от Будинку дітей та юнацтва, міського Будинку культури. У такий спосіб було створено *типи соціокультурного спілкування* (регіональні, всеукраїнські, міжнародні концерти, конкурси, фестивалі); *види творчості*: аматорська і професійна (народний, класичний, бальний) хореографічна діяльність; *форми урядування* (спонсорські, благодійні внески, державне адміністративне фінансування закладів).

Впродовж десятиліть музичними візитівками старовинного Ніжина є зразковий дитячий

ансамбль бального танцю «Ритм» (заснований Г. Тимошенко 1994 р.), студентські танцювальні ансамблі: «Ніжин» при НУКіМ ім. М. Заньковецької (заснований 1972 р., з 2004 – керівники Л. Бородуліна, М. Ляпіна); «Забава» (заснований 2008 р. О. Пархоменко) на факультеті культури і мистецтв НДУ ім. Миколи Гоголя, зразкові дитячі ансамблі: «Квіти України» (О. Пархоменко), сучасного танцю «Astrum» /Г.Серякова/, сучасного класичного танцю «Гармонія» /А. Ганага/, бального танцю «Шанс» /І. Мірошник/ ніжинської хореографічної школи (далі НХШ); зразковий ансамбль танцю «Вікторія» (В. Вишнева) міського Будинку культури, танцювальний ансамбль «Арабеск» (О. Лисиця) Будинку дітей та юнацтва. Популярністю ніжинців користуються дитячі танцювальні колективи школи мистецтв: «Експресія» (С. Разон), «Devant» (О. Березовець), «Парадокс» (Н. Панамаренко), «Веселі ноженьята» (А. Баригін), «Фієста» (І. Мойсеєнко).

Відомі в Україні, далеко за її межами творчі колективи Ніжинської ДХШ. Вони подорожували Нідерландами, Бельгією, Австрією, Німеччиною, Словаччиною, презентували мистецтво танцю у шести країнах близького зарубіжжя: Литві, Білорусі, Молдові, Росії, Латвії, Грузії, – та десяти країнах далекого зарубіжжя: Польщі, Угорщині, Болгарії, Румунії, Чехії, Туреччині, Сербії, Італії, Греції, Франції.

При Училищі з 1991 р. працює школа мистецтв, спрямована на підготовку учнів до вступу в Училище, зокрема зі спеціалізації хореографія. Музичні колективи школи – дитячий хор, хореографічні колективи, інструменталісти – беруть активну участь у музичному житті Ніжина: виступають з концертами Хореографічний ансамбль закладу «Вікторія» на чолі з В. М. Вишневою став лауреатом міжнародних, усеукраїнських дитячих, молодіжних конкурсів хореографічного мистецтва, як-от: «Поліське літо з фольклором» (Луцьк, 2002 р.), народної хореографії ім. П. Вірського (Київ, 2003 р.), «Пісенний вернісаж» (Київ, 2005 р.), «Золоте руно» (Геленджик, Росія, 2005 р.).

У 1994 р. в Ніжині була відкрита перша в області хореографічна школа, навчальні програми якої містили вивчення мистецтва бального та національних танців: українського, російського, єврейського, латиноамериканських, що стимулювало розвиток хореографії в Ніжині. Впродовж першого десятиріччя роботи закладу його контингент становив 250 учнів віком від 5-ти до 17-ти років. За 20 років свого існування було вже 12 випусків 264-х випускників, серед яких 42 пов'язали своє життя з різними видами мистецтва. Кожен концерт колективів школи – це феєричне видовище, де розгортається різнобарвний калейдоскоп-репертуар бальних танців: віденський вальс, блюз, ча-ча-ча, самба, джайв, румба.

Широку популярність серед учнів, педагогів та батьків має Музей національних костюмів, відкритий у школі 2004 р. Він містить унікальні експонати з різних регіонів України та районів Чернігівщини. Педагогічний колектив школи активно працює над розвитком музично-естетичних та хореографічних здібностей дітей, свідченням цьому діяльність ряду хореографічних колективів. Так, зразковий ансамбль народного танцю «Квіти України» має Дипломи І Всеукраїнському фестивалі народної творчості ім. П. Вірського в 2003 р. Ансамбль сучасного танцю «Імпульс» 2004 р. здобув диплом ІІІ ступеня, на регіональному молодіжному фестивалі «Мистецькі барви» в м. Прилуки, Диплом І ступеня – І фестивалі авторських програм (Нова Каховця, 2003 р.). Більшість випускників школи продовжують навчання в Київському національному університеті культури і мистецтв, НДУ ім. Миколи Гоголя, НУКіМ ім. М. Заньковецької, Рівненському гуманітарному, Чернігівському педагогічному університетах.

Аматорська творчість танцювальних колективів закладів освіти і культури Ніжина має особистісну і суспільну цінність. Мистецтво кожного з них слугує засобом розвитку музично-естетичних смаків їх учасників в тріаді «керівник – виконавець – глядач». Прояв не формально-статичного, а змістовно-творчого ставлення до спільної справи посилює соціокультурний феномен аматорської творчості юних митців як форми вільного обрання діяльності, потреби художнього самовираження. Різномісна сценічно-виконавська діяльність стає вагомим чинником формування духовних цінностей особистості хореографа-балетмейстера, танцюристів, створює локально-самобутнє духовно-культурне середовище, що набуває соціальної значущості. Так, різножанрові та різностильові хореографічні постановки «В єдиній родині», «Ніжинські огірки», «За околицею», «У нас у селі весілля», «Ай, да дівчата», «Буремні роки» А. Боригіна стали хрестоматійною книгою для поколінь виконавців, зокрема «Огірочки» в постановці Т. Проніної.

Свідченням активної позиції кожного з колективів для творчого самовдосконалення, популяризації хореографічного мистецтва в Україні, за межами держави слугує значна кількість міжнародних, всеукраїнських, регіональних (обласних, міських) конкурсів, фестивалів. Для прикладу в творчому реєстрі ансамблю бального танцю «Ритм», з врахуванням перемог 2016 р. понад 600 виступів: на Фестивалі культури в «Артеку» (АР Крим, 1991 р.), на телепередачах «440 герц», «Наш музичний клуб», «В гостях у Попелюшки» на ЦТБ (Москва, 1992 р.), зйомках програми «Фант-Лото Надія» на УТ-1 (Київ, 1993 р.), на Президентському концерті в Національному театрі опери та балету, на Майдані Незалежності (Київ,

1995 р.). За 30 літ здійснено 34 закордонні турне до країн Балтії, Східної, Західної Європи, Перемоги на міжнародних конкурсах «Мистецтво і дружба» (Болгарія), «Перлина Паліні» (Греція), «Балатон-Мистецтво-Молодість».

Вище названий історичний факт відкриття в педагогічному виші «хореографії» мав продовження, коли 2004 р. на факультеті культури і мистецтв було створено кафедру музичної педагогіки та хореографії, яку очолив доктор педагогічних наук, професор О. Я. Ростовський. Нині її успішному розвитку сприяють, особно педагоги-хореографи, доцент Ю. О. Ростовська, доцент О. М. Пархоменко, Г. В. Сєрякова, студенти яких стають лауреатами престижних хореографічних конкурсів в Одесі, Києві, Чернігові. Саме О. Пархоменко заснував на факультеті ансамбль танцю «Забава», став ініціатором проведення та натхненником регіонального, а нині всеукраїнського конкурсу-фестивалю «Крутневі викрутаси», у п'яти номінаціях якого («класична хореографія», «народна хореографія», «сучасна хореографія», «бальна хореографія», «мистецтво балетмейстера») щорічно змагаються понад 500 представників з різних регіонів України. Цікаві творчі знахідки демонструють учасники ансамблю танцю «Забава» НДУ ім. М. Гоголя, в репертуарі якого ліричні, побутові, образно-тематичні, сюжетні, ігрові хореографічні композиції, як-от: «Джерельна вода», «Ніжинські забави», «Полька притупанка», «Святковий гопак», вітальний танець «Калинова Україна», ігровий чоловічий «Лантух шуму», хореографічна картинка «Кумасі-пліткарки», сюїта

«Шевченкова Україна» та інші. У такий спосіб відбувається збагачення жанрів та форм національного хореографічного мистецтва, що сприяє прояву соціально-комунікативних функцій творчих колективів, популяризації в Україні, країнах ближнього, дальнього зарубіжжя традицій та новачій хореографічної культури України.

Таким чином, творчість хореографічних аматорських та професійних колективів Ніжина становить яскраву сторінку культурно-мистецького життя міста. Їх творчі здобутки, перемоги на різнорівневих конкурсах, фестивалях не є самоціль, а форма самовдосконалення, можливість набуття сценічно-артистичного досвіду, збагаченню якого сприяють враження від побаченого на конкурсах, творчі контакти, зустрічі. Міцним підґрунтям успіху ніжинських танцівників є їх наставники-педагоги, вища хореографічна освіта та власний виконавський досвід яких на танц-полі сформували традиції наступності, культуру відповідності та культуротворчості для юних артистів, студентів, аматорів. У місті існує мережа освітніх закладів від початкової до вищої ланки освіти: школа – училище – університет, в якому студенти отримують диплом бакалавра зі спеціалізацій «вчитель хореографії», «артист хореографічного колективу». Сукупність цих факторів свідчить про активний розвиток хореографії в Ніжині, авторитетність його танцівників в динамічному зростанні професійного, аматорського мистецтва хореографії в національній культурі Чернігівщини, України на зламі ХХ – ХХІ століть.

Список літератури:

1. Гуменюк А. Народне хореографічне мистецтво України / А.І. Гуменюк. – К.: Мистецтво, – 1982. – 101 с.
2. Кавунник О.А. Музичне середовище Ніжина в контексті національних культуротворчих процесів ХІХ – початку ХХІ століть. [Текст]: дис. ... канд. мистецтвознав.: 17.00.03 / Кавунник Олена Анатоліївна; Нац. акад. наук України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. – К., 2011. – 204 арк.: фотогр. – Бібліогр.: арк. 158-180.
3. Пархоменко О.М. Стилiстичні особливості танців Чернігiвського Полiсся // Проблеми мистецької освіти: Збiрник науково-методичних статей викладачiв, студентiв i аспiрантiв факультету культури i мистецтв. – Вип. 2. Відп. ред. О.Я. Ростовський. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2008. – С. 236-242.
4. Станiшевський Ю.О. Павло Павлович Вiрський / Ю. О. Станiшевський – К. – 1963.

Кавунник О.А.

Нежинский государственный классический университет имени Николая Гоголя

КУЛЬТУРОТВОРЧЕСТВО ТАНЦЕВАЛЬНЫХ КОЛЛЕКТИВОВ НЕЖИНА: РЕГИОНАЛЬНЫЙ КОНТЕКСТ

Аннотация

В статье аргументирована актуальность регионального контекста исследований хореографического искусства на примере Нежина как культурного социо-локуса Черниговщины Левобережной Украины. Проанализированы формы культуротворчества танцевальных коллективов города (концерты, конкурсы, фестивали, гастроли, образование, научная работа) и подчёркнуто их значение в деле сохранения национальных традиций, популяризации современных жанров хореографического искусства Украины.

Ключевые слова: музыкальная регионалистика, Нежин, социо-локус, хореография, культуротворчество.

Kavunnyk O.A.

Mykola Hohol Nizhyn State University

CULTIVATION OF DANCING COLLECTIVES IN NIZHYN: REGIONAL CONTEXT

Summary

The choreographic art in Nizhyn as cultural socio-locus in Chernihiv region in the Left-bank Ukraine was consider as research of regional study. The cultural art of Nizhyn's dance bands (performances, competitions, festivals, education and research), its contribution to national heritage, and popularization of modern genres of choreographic art in Ukraine is definite.

Keywords: musical regional studies, Nizhyn, socio-locus, choreography, culture.